

FŐVÁROSI ÍTÉLŐTÁBLA POLGÁRI KOLLÉGIUMA

A fogyasztói szerződés részévé váló általános szerződési feltételek érvénytelensége iránti közérdekű kereset elbírálásával összefüggő jogalkalmazási kérdések

Az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet (Ptké.II.) 5. §-ában meghatározott szervek, talán az uniós csatlakozás következtében vagy a fogyasztói érdekvédelem előtérbe kerülése miatt, de mindenképpen a 2006. évi III. törvény 2006. március 1-i hatálybalépését követően egyre élénkülő aktivitást mutatnak – elsősorban a Fővárosi Bíróság előtt – a közérdekű kereset előterjesztése terén. Az új rendelkezések hatálya alatt indult közérdekű perekben a bíróságok újonnan felmerülő jogalkalmazási kérdésekkel találják magukat szemben. Az alábbiakban a bírói gyakorlat ezekre adott válaszainak bemutatására teszünk kísérletet.

Az alkalmazandó jogszabályi rendelkezések

A jogvita elbírálása során elsőként az irányadó jogszabályokat kell meghatározni. Alkalmazóik az általános szerződési feltételeket hosszabb távra dolgozzák ki, s azokat folyamatosan alkalmazzák. E körülményből mindaddig nem is származnak jogalkalmazási nehézségek, míg a feltételek alkalmazására nem kerül sor egyaránt a 2006. február 28. napjáig tartó, illetve a 2006. március 1. napját követő időszakban. Az ilyen, mindkét időszakban alkalmazásra került generálklausulák tisztességtelen kikötései érvénytelenségének megállapítására indított közérdekű kereset elbírálása során ügydöntő jelentőséggel bír a következő kérdés megválaszolása. A 2006. március 1. napját követően előterjesztett közérdekű kereset érintheti-e a 2006. február 28. napjáig alkalmazott általános szerződési feltételeket? Nemleges válasz esetén nagyban leegyszerűsödik a jogvita elbírálása: kizárólag az új szabályokat kell a bíróságnak alkalmaznia. Az igenlő válasz azonban azt eredményezi, hogy a keresettel érintett feltétel egyaránt vizsgálendő a Ptk.-nak mind az 1997. évi CXLIX. törvény által meghatározott, mind pedig a 2006. évi III. törvénnyel megállapított rendelkezései alapján.

A 2006. február 28-ig megkötött szerződések részévé váló kikötések esetében a közérdekű keresetindítási jog megtámadási lehetőséget biztosított. A Ptk. 236. §-ának a megtámadás határidejéről és annak kezdő időpontjáról rendelkező (1) és (2) bekezdése közérdekű kereset esetén nem alkalmazható, mivel nem a sérelmet szenvedő fél, hanem jogszabályban felhatalmazott szerv a felperes, így az ő tekintetében a (2) bekezdésben írt kezdő időpontok nem vehetők figyelembe. A megtámadás jogosultsága a feltételek alkalmazási ideje alatt, illetve addig áll fenn, amíg hatályban van olyan szerződés, amelynek a támadott kikötés részévé vált. Így a

korábbi jogszabály hatálya alatt kötött szerződések részévé vált kikötések megtámadásának a Ptk. 236. §-a (1) bekezdésének elévülési jellegű határideje sem szab gátat.

Ezért nézetem szerint az ilyen, mindkét időszakban alkalmazásra került általános szerződési feltétel esetén csupán az esetben szorítkozhat a bíróság arra, hogy csak a keresetindításkor hatályos jogszabályok alapján vizsgálja a kikötések tisztességtelenségét, ha a felperes akként nyilatkozik, hogy kizárólag a 2006. március 1-ét követően létrejött szerződések részévé váló kikötéseket érintően terjeszti elő keresetét. Ilyen nyilatkozatot azonban az eddigi perbeli tapasztalatok szerint a keresetindításra feljogosított szervek nem tesznek. Ez pedig a Pp. 213. §-ának (1) bekezdése alapján a bíróságokra azt a kötelezettséget rója, hogy mindkét időszak hatályos rendelkezései alapján vizsgálják a kereset alaposágát, és eszerint vonják le a jogkövetkezményeket.

Van olyan bíróság, amely nem annak tulajdonít jelentőséget, hogy mindkét időszakban alkalmazásra kerülnek a kérdéses kikötések, hanem annak, hogy a közérdekű kereset előterjesztésére konkrét okot szolgáltató szerződés megkötésére mikor került sor, s kizárólag az ehhez az időponthoz igazodó hatályos szabályokat alkalmazzák (Pécsi Ítéltábla GF IV.30.292/2007/4., Baranya Megyei Bíróság 8.G.20699/2007/5). Uralkodónak tűnik azonban az az álláspont, mely szerint ugyanazon általános szerződési feltételek megítélésére, amennyiben 2006. március 1. napját megelőzően kötött szerződések részévé váltak, az 1997. évi CXLIX. törvény által meghatározott, ha pedig ezt követően kötött szerződéseknel kerültek alkalmazásra, a 2006. évi III. törvénnyel megállapított rendelkezések irányadók. E gyakorlatot követi a Szegedi Ítéltábla (pl. Pf.I.20.452/2007/3.), a Fővárosi Ítéltábla (pl. 6.Pf.21.095/2007/8., 6.Pf.21.560/2009/6), míg az elsőfokú bíróságok közül a Hajdú-Bihar Megyei Bíróság (5.P.20.376/2008/3.). A Legfelsőbb Bíróság a Gfv.IX.30.316/08/8. számú ítéletében az utóbbi álláspontot osztotta.

A keresetindítási jogosultság kérdése

Gyakori, hogy az általános szerződési feltételeket egyaránt alkalmazzák fogyasztókkal, illetve professzionális szerződő partnerekkel kötött szerződések során. A jogszabályi felhatalmazás alapján a feljogosított szervek 2006. február 28. napjáig különbségtétel nélkül támadhatták közérdekű keresettel mindkét típusú szerződő féllel szemben alkalmazott kikötéseket. A 2006. évi III. törvénnyel megállapított új rendelkezések döntő változást hoztak ebben a kérdésben. A közérdekű kereset előterjesztésére a Ptké.II. 5. §-ában feljogosított szervezetek korábbi – lényegében korlátlan – megtámadási jogát az érvénytelenség megállapítására irányuló keresetindítási lehetőség váltotta fel, amely a fogyasztói szerződésekre korlátozódik. Ez azzal a következménnyel jár a bíróságokra, hogy a keresetindítási jogosultság vizsgálata nem szorítkozhat arra, hogy a felperes a jogszabály által feljogosított szervezetek körébe tartozik-e. Az is vizsgálendő, hogy fogyasztói szerződés részeként kerülnek-e alkalmazásra a keresettel érintett általános szerződési feltételek. Ehhez, a fogyasztói szerződés fogalom meghatározását adó Ptk. 685. § e) pontjára figyelemmel, elengedhetetlen a fogyasztó fogalmának tisztázása. A Ptk. 685. § d) pontja, valamint az 1997. évi CLV. törvény (Fgytv.) 2. §-a egyaránt ad fogalom meghatározást. Az Fgytv. 2008. augusztus 31. napjáig hatályos 2. § e) pontja a Ptk.-val lényegében

azonos módon határozta meg e fogalmat, majd a 2008. szeptember 1-től hatályos 2. § a) pontja a fogyasztói kört – az egyéb feltételek fennállása esetén is – kizárólag a természetes személyekre korlátozza. A korábban hatályos Fgytv. alkalmazása során a Legfelsőbb Bíróság a Kfv.III.37675/2003. számú ügyben (közjétéve EBH2004.1093. szám alatt) akként foglalt állást, hogy az a nem természetes személy is fogyasztónak minősül, aki az áru végfelhasználója. A közérdekű keresetindítási jogosultság tekintetében irányadó Ptk. sem korlátozza a fogyasztók körét a természetes személyekre. Azt tekinti fogyasztónak, aki a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból köt szerződést. E fogalom meghatározás szélesebb, mint a Legfelsőbb Bíróság Fgytv.-vel kapcsolatos jogértelmezése. Egy szállítványozással foglalkozó gazdasági társaság például nem a továbbértékesítés szándékával vásárol szállító járműveket, vagy nem ilyen céllal köt biztosítási szerződést. Mégsem állítható, hogy az ügyletkötés során fogyasztónak minősülne, hiszen nyilvánvalóan nem gazdasági, szakmai tevékenysége körén kívül eső célból köti e szerződéseket. A Fővárosi Ítéltábla a 6.Pf.20.911/2008/7. számú ítéletében az ügyész keresetindítási jogosultságának hiányát állapította meg egy jogszabálygyűjteményeket forgalmazó gazdasági társaság ellen indított közérdekű perben, mivel a szerződés tárgya alapján kizárható volt, hogy az alperessel szerződő felek gazdasági, szakmai tevékenységük körén kívül kötik meg a szerződést.

Előfordul, hogy a szerződés tárgyánál fogva (például fogyasztási kölcsön, életjáradéki szerződés) kizárólag fogyasztókkal kötött szerződésekben kerülnek alkalmazásra a feltételek, ilyenkor a rendelkezésben nem szükséges utalni arra, miszerint a feltételek a fogyasztói szerződéseknel történő alkalmazásuk esetén érvénytelenek.

Gyakoribb eset azonban, hogy olyan általános szerződési feltételeket érint a közérdekű kereset, amelyeket egyaránt alkalmaznak a fogyasztókkal és a professzionális szerződő partnerekkel megkötött szerződések során. Ilyen esetben nem mellőzhető annak a rendelkező részben történő kimondása, hogy a fogyasztói szerződések részévé váló kikötések érvénytelenek (Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.20.217/2009/4., 6.Pf.21.005/2009/6.). Mivel 2006. március 1. napját megelőzően nem korlátozódott a közérdekű keresetindítási jog a fogyasztói szerződésre, az esetben, ha az általános szerződési feltételek alkalmazására mind ebben az időszakban, mind ezt követően egyaránt sor került, a bíróságnak az első időszakra vonatkozóan minden szerződés, a későbbi időszak vonatkozásában pedig csupán a fogyasztói szerződések tekintetében kell megállapítania az érvénytelenséget (Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.560/2009/6.)

A vizsgálandó érvénytelenségi okok

A Ptk. korábban hatályban volt 209. §-ának (2) bekezdése a kikötés megtámadásának jogával ruházta fel a külön jogszabályban megjelölt szervezeteket, a jelenleg hatályos 209/B. § (1) bekezdése alapján azonban a 209/A. § (2) bekezdés szerinti relatív semmisség megállapítását kérhetik. Ebből az következik, hogy a 2006. február 28. napjáig megkötött szerződések részévé váló általános szerződési feltételek érvénytelenségét a bíróság kizárólag azon okból vizsgálhatja, amire azt a felperes a keresetében alapozza. A Fővárosi Ítéltábla a 6.Pf.21.560/2009/6. és a 6.Pf.21.005/2009/6. számú ítéleteiben mutatott rá arra, hogy a megtámadás esetében csak a keresetben megjelölt érvénytelenségi ok vizsgálható. Ezzel szemben a 2006. március 1. napjától kezdődött időszakban a bíróság az érvénytelenség megállapításánál

nincs a felperes által megjelölt okhoz kötve. A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának a semmisségi ok hivatalból való észlelése kapcsán követendő eljárásról szóló kollégiumi véleményében (BH 2005. évi 9. szám) adott útmutatást követően egységesnek mondható a gyakorlat abban a kérdésben, hogy a bíróság a kereseti, illetve a jogorvoslati kérelem és ellenkérelem korlátai között, a felek külön hivatkozása nélkül, hivatalból is figyelembe veheti az olyan semmisségi okot, amely a rendelkezésre álló peradatok alapján megállapítható. Így a bíróság a közérdekű perben a felperes által az érvénytelenség megalapozására meg nem jelölt okból is megállapíthatja a kifogásolt kikötés semmisséget eredményező tisztességtelenségét. A Fővárosi Ítéltábla a 2006. március 1. napját követően alkalmazott kikötések érvénytelenségét a fenti ítéletekben, valamint a 6.Pf.21.207/2008/12. számú ítéletében is olyan ok miatt mondta ki, amelyre a közérdekű kereset nem hivatkozott.

Nem ritka eset, hogy az alperes a kereset előterjesztését követően – akár annak hatására, akár önként – módosítja az általános szerződési feltételeit. Ilyen esetben felmerül a kérdés, miként kell megítélni azt a körülményt, hogy az alperes az ítélet meghozatala előtt felhagy a kereset tárgyává tett kikötések alkalmazásával. Az eddigi perbeli tapasztalatok szerint ez a körülmény attól függően eredményezheti a kereset további vizsgálat nélküli elutasítását, illetve a tisztességtelenség érdemi vizsgálatát, hogy van-e vagy lehetett-e a 2006. március 1-ét követő időszakban olyan szerződés, amelynek részévé vált a kifogásolt kikötés.

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv 7. cikkének (1) bekezdése alapján a tagállamok gondoskodnak arról, hogy hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék a fogyasztókkal kötött szerződésekben a tisztességtelen feltételek alkalmazását. A (2) bekezdés szerint az (1) bekezdésben említett eszközök lehetővé teszik, hogy a nemzeti fogyasztóvédelmi szervezetek eljárást kezdeményezzenek azért, hogy megszüntessék a tisztességtelen feltételek alkalmazását. Az Európai Bíróság az Európai Közösségek Bizottsága c/a Olasz Köztársaság C-372/99. sz. ügyben hozott ítéletében rámutatott, miszerint az irányelv 7. cikkben foglalt rendelkezés azt hivatott biztosítani, hogy a tisztességtelen szerződési feltételek fogyasztói szerződésekben való alkalmazásának véget vessenek. A Ptk. 209-209/B. §-ainak jelenleg hatályos szövegét megállapító 2006. évi III. törvény 4. §-ához fűzött részletes indokolás preventív célú közérdekű perekéről, az 5. § részletes indokolása pedig a közérdekű kereset preventív funkciójáról tesz említést.

Mindezekből együttesen az következik, hogy a Ptk. 209/B. § (1) bekezdése szerinti közérdekű kereset a tisztességtelen kikötés alkalmazásának beszüntetését célozza. E keresetindítás pedig oka fogyottá válik az esetben, ha a fogyasztóval szerződő fél az adott kikötés alkalmazását beszünteti még az ítélethozatalt megelőzően. Önmagában az sem ad jogi lehetőséget az érvénytelenség megállapítására, hogy a Ptk. 209/A. § (2) bekezdése alapján semmis a tisztességtelen kikötés, és a Ptk. 234. § (1) bekezdése értelmében a semmisségre határidő nélkül lehet hivatkozni. Nem állnak fenn ugyanis a megállapítási kereset előterjesztésének a Pp. 123. §-ában meghatározott feltételei. Az ott írt konjunktív feltételeket közérdekű kereset esetén speciálisan kell értelmezni, mivel az ilyen kereset célja nem a felperes, hanem a fogyasztók jogvédelmének biztosítása az alperessel szemben. Ehhez képest akkor megengedett a megállapítási kereset, ha a kért megállapítás a 93/13/EGK irányelv 7. cikk (2) bekezdésében meghatározott preventív jogvédelmét szolgálja. Mivel a közérdekű keresetnek az

irányelv és a jogalkotó által szem előtt tartott célja, hogy véget vessen a tisztességtelen szerződési feltételek fogyasztói szerződésekben való alkalmazásának, már teljesült azáltal, hogy a kikötéseket mellőzték, az érvénytelenség megállapítása nem szolgálja a fogyasztói jogvédelmet. Így az erre irányuló kereset a Pp. 123. §-a alapján sem megengedett.

Az olyan, folyamatos jogviszonyok esetén, amelyekben az általános szerződési feltétel módosítása következtében az új rendelkezések felváltják a korábbi, kifogásolt rendelkezéseket, nem lehet olyan egyedi szerződés, amely tartalmazná a keresettel érintett feltételt. Ezáltal ilyen esetben a már nem alkalmazott kikötés érvénytelenségének megállapítása oka fogyottá válik. A Fővárosi Ítéltábla a 6.Pf.20.225/2009/6. számú ítéletében távbeszélő előfizetési szerződések részévé váló általános szerződési feltételekkel összefüggésben indult közérdekű perben döntött akként, hogy a folyamatos jogviszonyban már nem alkalmazott kikötések érvénytelenségének vizsgálatára azért nincs lehetőség, mert a hatályban lévő szerződéseknek a kifogásolt rendelkezések nem képezik részét, így már az alperes intézkedésével megvalósult a keresettel elérni kívánt állapot, és a fogyasztói jogvédelem szükségessége sem áll fenn.*

Ugyanakkor azon szerződések esetében, amelyeknél e módosítás nem érinti a már korábban megkötött szerződés tartalmát, vannak, lehetnek olyan, a módosítás előtt megkötött szerződések, amelyeknek részévé váltak a keresettel érintett rendelkezések. Ilyen szerződéseket érintett a Fővárosi Ítéltábla 6.Pf.21.005/2009/6. és 6.Pf.21.560/2009/6. számú ítéleteivel jogerősen elbírált két közérdekű kereset. A szerződés tárgya az előbbi ügyben számítástechnikai berendezések e-kereskedelmi értékesítése, utóbbiban pedig felnőttoktatás volt. Ezekben az ügyekben a másodfokú bíróság érdemben vizsgálta azoknak a kikötéseknek a tisztességtelenségét is, amelyeket azok támasztója az ítélethozatalt megelőzően mellőzött az általános szerződési feltételei közül. Azért látott lehetőséget a már nem alkalmazott feltételék tisztességtelenségének vizsgálatára, mert ezt a fogyasztók jogvédelme érdekében szükségesnek ítélte. 2006. február 28. napjával hatályon kívül helyezésre került ugyanis a Ptk. 1999. évi CXLIX. törvénnyel meghatározott 209. § (3) bekezdésének azon rendelkezése, mely szerint az érvénytelenség megállapítása nem érinti a megtámadásig teljesített szerződéseket. Ebből következően az érvénytelenség megállapítása a 2006. március 1. napja és az általános szerződési feltételek módosítása között megkötött szerződésekre attól függetlenül kihat, hogy azok a jogerős ítélet meghozataláig teljesítésre kerültek-e vagy sem. Ezáltal önmagában az, hogy az alperes az ítélethozatalt megelőzően a közérdekű keresettel érintett feltételek alkalmazásával felhagyott, nem tekinthető olyan körülménynek, amely a fogyasztók jogvédelmét szükségtelenné, a keresetet pedig oka fogyottá tenné. Az olyan kikötések esetében ugyanis, amelyekkel összefüggésben a fogyasztók a megkötött és már teljesített szerződések tartalmával kapcsolatban a feltétel támasztójával szemben igényt érvényesíthetnek, nem zárható ki a jogvédelem szükségessége.

Éppen ezért a közérdekű kereset addig terjeszthető elő, amíg a kifogásolt kikötések alkalmazásra kerülnek, illetve van olyan szerződés, amelynek tartalmává váltak ezek a feltételek, ezáltal szükséges a fogyasztók jogvédelme.

---

* A Legfelsőbb Bíróság a Gfv.IX.30.366/2009/4. számú határozatában lehetőséget látott az ilyen kikötés érdemi vizsgálatára is.

A tisztességtelenség vizsgálata

Az általános szerződési feltétel tisztességtelensége akkor állapítható meg, ha a kikötés a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg (Ptk. 209.§ (1) bekezdés). Közérdekű perben ennek megállapítására abban az esetben is sor kerül, ha a konkrét szerződés kapcsán felmerülő jogvitában a többféleképpen értelmezhető kikötés okozta érdeksérelem a Ptk. 207. §-nak (2) bekezdésében írt szabály alkalmazásával a fogyasztó számára kedvezőbb értelmezéssel elhárítható. A Fővárosi Ítéltábla – az elsőfokú bíróság döntését felülbírálván – a 6.Pf.20.556/2008/4. és a 6.Pf.20.217/2009/4. számú ítéleteiben állapította meg a kikötés térvénytelenségét azért, mert a Ptk. 207. §-ának (2) bekezdésében írt szabály a (3) bekezdés alapján a közérdekű perben nem alkalmazható.

A Ptk. 209/A. §-a a tisztességtelen kikötés és nem a szerződés érvénytelenségének megállapítására ad lehetőséget. Ebből következik, hogy a közérdekű perben a keresettel érintett kikötés tisztességtelensége vizsgálható. Ennek körében közömbösek azok az indokok, amelyek a feltétel támasztóját annak kialakítására indították. Egy gazdasági társaság hírlapterjesztő szolgáltatásainak módosított általános szerződési feltételeit sérelmező közérdekű keresettel indult eljárásban mutatott rá a Fővárosi Ítéltábla, hogy a fogyasztói érdekképviseleti szervezet felperes a kikötés érvénytelensége tekintetében rendelkezik aktív perbeli legitimációval. Nincs azonban keresetindítási joga magának az általános szerződési feltételnek a módosításával kapcsolatban. Ebből következően a bíróságnak azt kellett megítélnie, hogy a közérdekű keresetben kifogásolt módosított rendelkezések tisztességtelenek-e, és nem vizsgálhatók azok a körülmények és szempontok, amelyek az alperest azok kidolgozásakor vezették. Kiemelte az ítéltábla, hogy ezek a körülmények a Ptk. 209. § (2) bekezdése alapján is a bíróság vizsgálódásának körén kívül maradnak (6.Pf.20.556/2008/4.).

A Ptk. hatályos 209. §-ának (2) bekezdése – a 2006. február 28. napjáig hatályban volt 209/A. § (3) bekezdésével egyezően – azt írja elő, hogy a feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden olyan körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, továbbá a kikötött szolgáltatás természetét, az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát. A szolgáltatás természetét, valamint az érintett kikötésnek a szerződés további feltételeivel való összefüggését vizsgálva a Fővárosi Ítéltábla a 6.Pf.21.059/2007/5. számú ítéletében arra a következtetésre jutott, hogy a fogyasztói csoportban való részvételre irányuló szerződésnek az a kikötése nem tisztességtelen, amely a felmondás esetén visszajáró befizetések esedékességének időpontját a csoport tervezett futamidejének lejáratási időpontjában határozza meg. A szerződés célját, a csoport tagjainak egymásra utaltságát szem előtt tartva azt állapította meg, hogy a kikötés nem sérti a jóhiszeműség és tisztesség követelményét, mivel nem támaszt egyoldalú és indokolatlanul hátrányos feltételt az alperessel

szereződő fogyasztókkal szemben, hanem a fogyasztói csoportok tagjai összességének érdekeit szolgálja.

A közérdekű kereset a kikötés tisztességtelenségének alátámasztására gyakorta hivatkozik annak jogszabályba ütközésére. A Legfelsőbb Bíróság az 1/1983. GKT-PKT számú közös tanácselnöki állásfoglalásában olyan útmutatást adott, hogy az általános szerződési feltételek megtámadása esetén a bíróságnak a sérelmes kikötés érvénytelenségét akkor is meg kell állapítania, ha a kikötés semmis. Az állásfoglalás iránymutatása ma is változatlanul irányadó. Figyelemmel arra, hogy a közérdekű kereset alapján az arra feljogosított szervezetek nem a szerződés, hanem az általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítását kérhetik, a kereset akkor teljesíthető, ha a kikötés érvénytelenségéhez a Ptk. 209/A. § (2) bekezdése által megkövetelt tisztességtelenség fennáll. A jogszabályba ütköző rendelkezés objektíve sérti a jóhiszeműség és tisztesség törvényi követelményét, ez pedig önmagában megalapozza a tisztességtelenséget. A fogyasztók jogvédelme szükségessé teszi, hogy minden szerződőre kiható hatállyal megállapításra kerülhessen a kikötés érvénytelensége, s ne kényszerüljenek a fogyasztók külön-külön perindításra. Ezért a Fővárosi Ítéltábla a 6.Pf.21.059/2007/5., 6.Pf.21.095/2007/8., 14.Gf.40.174/2009/8., 14.Gf.40.174/2009/8 és 6.Pf.21.005/2009/6. ítéleteiben tisztességtelennek minősítette a jogszabályba ütköző kikötést, és megállapította annak érvénytelenségét. A Legfelsőbb Bíróság a 6.Pf.21.095/2007/8. számú ítélet elleni felülvizsgálati kérelem alapján hozott Gfv.IX.30.316/2008/8. ítéletében a fenti állásponttal egyetértve azt emelte ki, hogy a jogszabályba ütköző szerződési feltétel nyilvánvalóan nem egyeztethető össze a szerződés rendeltetésével, ezért a jogszabályba ütköző kikötés tisztességtelensége minden további vizsgálódás nélkül megállapítható

Az általános szerződési feltétel tisztességtelensége a jogszabályba ütközés mellett gyakorta azért kerül megállapításra, mert a diszpozitív szabályoktól lényegesen eltér vagy a szerződés tárgyával összeegyeztethetetlen. A Ptk. 1999. évi CXLIX. törvénnyel meghatározott 209/B. §-ának (2) bekezdése a jogosultságok és kötelezettségek egyoldalú és indokolatlanul hátrányos meghatározására adott értelmezéssel különösen e két okot tekintette a tisztességtelenséget megalapozó körülménynek. A 2006. évi III. törvény e rendelkezést hatályon kívül helyezte, a jogalkotó még példálózó felsorolással sem akarta korlátozni a tisztességtelenség megállapításában a bírósági gyakorlatot. Ugyanakkor a korábbi jogszabályban meghatározott körülmények a hatályon kívül helyezés ellenére nyilvánvalóan változatlanul megalapozzák a tisztességtelenséget. A Fővárosi Ítéltábla a 6.Pf.21.207/2008/12. és 6.Pf.21.005/2009/6. számú ítéleteiben mutatott rá, hogy bár tételes jogszabályi rendelkezés nem mondja ki azt, hogy egyoldalúan és indokolatlanul hátrányos a jogosultságok és kötelezettségek meghatározása, ha az a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől lényegesen eltér, illetve összeegyeztethetetlen a szerződés tárgyával, rendeltetésével, e körülmények 2006. március 1-ét követően is alkalmasak az általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítására.

A közérdekű perekben többnyire azzal védekeznek az alperes, hogy a kérdéses általános szerződési feltétel alapján biztosított lehetőségekkel nem él, illetve a kikötés alkalmazási gyakorlata a fogyasztókra kedvezőbb. A Fővárosi Ítéltábla előtt 6.Pf.21.005/2009. szám alatt folyamatban volt ügyben pedig arra hivatkozott az

alperes, hogy a szerződési feltételek egyoldalú módosítását lehetővé tevő kikötés azért nem minősül tisztességtelennek, mert a szerződéskötést követően nincs technikai lehetőség a szerződési feltételek megváltoztatására. A Fővárosi Ítéltábla nem osztotta az alperes fellebbezési érvelését. Rámutatott, hogy az általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megítélésénél nem az annak alkalmazása során folytatott gyakorlatnak vagy a technikai lehetőségeknek, hanem magának a feltétel tartalmának van ügydöntő jelentősége. Ez utóbbi alapján kell megítélni, hogy eltolódik-e a feleket megillető jogok és terhelő kötelezettségek közötti egyensúly a fogyasztók hátrányára. A feltétel alkalmazási lehetőségeitől és gyakorlatától függetlenül megállapítható a fogyasztó oldalán jelentkező indokolatlan egyoldalú hátrány.

Az alkalmazható jogkövetkezmények

A tisztességtelenség megállapítása attól függően más-más jogkövetkezményhez vezet, hogy a kikötés már részévé vált fogyasztói szerződéseknek vagy a még alkalmazásra nem került feltételt fogyasztókkal történő szerződéskötések céljából csupán meghatározták és nyilvánosan megismerhetővé tették, illetve az ilyen feltételt alkalmazásra ajánlották. A Fővárosi Ítéltábla a 6.Pf.21.005/2009/6. számú ítéletében úgy foglalt állást, hogy a bíróság előbbi esetben csupán a kikötés érvénytelenségét állapítja meg, míg az utóbbi két esetben van helye az alkalmazástól, illetve az alkalmazásra ajánlástól való eltiltásnak, az érvénytelenségnek alkalmazása esetére történő megállapítása mellett. Ettől eltérően foglalt állást a Zala Megyei Bíróság a nem jogerős 4.G.40.147/2008/15. szám alatti ítéletében, és az alpereseket a már fogyasztói szerződések részévé vált kikötések alkalmazásától és alkalmazásra ajánlásától egyaránt eltiltotta. Álláspontom szerint az előbbi gyakorlat felel meg a Ptk. rendelkezéseinek. A fogyasztói szerződések részévé vált feltételek esetében ugyanis az érvénytelenség megállapítása önmagában is alkalmas a további alkalmazás megakadályozására, mert a Ptk. 209/A. § (2) bekezdése értelmében semmis kikötés nem válhat a fogyasztói szerződések részévé. Ezt biztosítja az érvénytelenségnek a feltétel támasztójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatálya, ezért szükségtelen a megállapításon felül az eltiltás. Az alkalmazásra még nem került, csupán megismerhetővé tett, illetve alkalmazásra ajánlott kikötések esetében a kikötések alkalmazását az eltiltás hivatott megakadályozni. Ez esetben az érvénytelenség megállapítása arra szolgál, hogy a tiltás ellenére esetleg mégis alkalmazásra kerülő tisztességtelen kikötések ne válhassanak a fogyasztói szerződések tartalmává, és érvénytelenségük megállapítása iránt ne kelljen újabb közérdekű pert indítani.

A tisztességtelen általános szerződési feltétel közérdekű perben megállapított érvénytelensége nem az általános jogkövetkezmények alkalmazását váltja ki, hanem azzal a következménnyel jár, hogy a kérdéses általános szerződési feltétel nem válhat a fogyasztói szerződések részévé. A kereset absztrakt jellegére figyelemmel fogalmilag kizárt az eredeti állapot helyreállítása [Ptk. 237. § (1) bekezdés], de a bíróság jogköre nem terjed ki a feltétel hatályossá vagy érvényessé nyilvánítására [Ptk. 237. § (2) bekezdés] sem.

A Zala Megyei Bíróság a már említett ítéletében megállapította egy kikötés érvénytelenségét, majd meghatározta az annak helyébe lépő rendelkezést, s a Ptk. 237. §-ának (2) bekezdése alapján ezzel a tartalommal nyilvánította érvényessé az általános

szerezési feltételt. A Fővárosi Ítéltábla ezzel szemben a 14.Gf.40.174/2009/8. számú ítéletében arra mutatott rá, hogy a bíróságnak nincs hatásköre sem a szerződéses rendelkezés pótlására, kiegészítésére, sem arra, hogy az érvénytelenné nyilvánítással egyidejűleg a feltétel alkalmazóját bármely tartalmú kikötés szerződésbe iktatására kötelezze. A Fővárosi Ítéltábla több döntésében is (6.Pf.21.095/2007/8., 6.Pf.20.556/2008/4., 6.Pf.21.207/2008/12.) oly módon szüntette meg az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, hogy nem a keresetben kifogásolt teljes kikötés, hanem csak a tisztességtelen szövegrész érvénytelenségét állapította meg. Ezen a módon elérhető, hogy az adott kérdésre változatlanul tartalmazzon rendelkezést az általános szerződési feltétel, azonban a tisztességtelen szövegrész kiiktatásával helyreállítható a szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek törvény által megkövetelt egyensúlya.

A keresetnek helyt adó ítéleti rendelkezésben ki kell mondani, hogy az érvénytelenség az alperessel szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal kerül megállapításra. A 2006. február 28-ig megkötött szerződések részévé vált általános szerződési feltételek esetében a Ptk. 1999. évi CXLIX. törvénnyel meghatározott 209. §-ának (3) bekezdése alapján az érvénytelenség megállapítása nem érinti a keresetindításig már teljesített szerződéseket. A 2006. március 1. napjától hatályos rendelkezések ilyen megszorítást nem tartalmaznak. Ezért abban az esetben, ha az általános szerződési feltételek alkalmazására 2006. március 1. napját megelőzően is sor került, a rendelkező részben a bíróságnak ki kell mondania, hogy az ezt az időpontot megelőzően megkötött és a keresetindításig teljesített szerződéseket nem érinti az érvénytelenség megállapítása. Ezt a gyakorlatot követi a Szegedi Ítéltábla (pl. Pf.I.20.469/2007/3.) a Fővárosi Ítéltábla (pl. 6.Pf.21.095/2007/8., 14.Gf.40.174/2009/8.) Hajdú-Bihar Megyei Bíróság (5.P.20.376/2008/3.), de a Legfelsőbb Bíróság (Gf.IX.30.316/2008/8.) gyakorlata is ez. Ezzel szemben a Pécsi Ítéltábla (Gfv.IV.30.292/2007/4.), Csongrád Megyei Bíróság (7.P.21.419/2008/7.) ítéletében anélkül mondta ki, hogy az érvénytelenség nem érinti a keresetindításig teljesített szerződéseket, hogy ezt a 2006. március 1. napját megelőzően megkötött szerződésekre korlátozta volna.

Az érvénytelenség mellett a tisztességtelenség további jogkövetkezménye az érvénytelenség megállapításának közzététele. A Ptké.II. 2006. február 28-ig hatályos 5/B. §-a szerint a felperes volt feljogosítható a közleménynek a jogsértő költségén történő közzétételére. Ezzel szemben a 2006. március 1-től hatályos szabály úgy rendelkezik, hogy a felperes kérelmére a bíróság kötelezheti az általa megszövegezett és az érvénytelenség okát is meghatározó közlemény saját költségén történő közzétételére a kikötés alkalmazóját.

A 2006. március 1. napját követően előterjesztett, de ez időpontot megelőzően is alkalmazott általános szerződési feltétel érvénytelensége iránt indított közérdekű perben – e tekintetben egyetlenként – nincs lehetőség mindkét hatályos jogszabály egyidejű alkalmazására. Ennek elsődlegesen eljárási oka van: az eddigi perbeli tapasztalatok alapján a felperes ugyanis a hatályos rendelkezés szerint az alperes arra kötelezését kéri, hogy a kikötés érvénytelenségének megállapítására vonatkozó közleményt saját költségén tegye közzé. A korábban hatályos – és egyéb tekintetben párhuzamosan alkalmazandó – rendelkezés tartalmától függetlenül ebben a tekintetben a bíróság nem hozhat kétféle rendelkezést. A korábbi szabályok szerinti rendelkezés

ugyanis csak erre irányuló kérelem esetén alkalmazható (Pp. 215. §), ilyen híján a kereseti kérelem alapján csupán a jogsértő kötelezésének lehet helye. Ez utóbbinak azonban csak a 2006. március 1-ét követő időszakra van anyagi jogi alapja.

Az új rendelkezés a közlemény megszövegezésének kötelezettségét rója a bíróságra, azzal, hogy a közleményből a tisztességtelenség megállapítása mellett az arra vezető okoknak is ki kell derülnie. A Szegedi Ítéltábla (Pf.I.20.452/2007/3., Pf.I.20.469/2007/3.), valamint a Fővárosi Ítéltábla (6.Pf.21.207/2008/12., 6.Pf.21.005/2009/6., 6.Pf.21.560/2009/6.) részletesen, az érvénytelenség okát is megjelölve határozza meg a közlemény szövegét. Ezzel szemben a Csongrád Megyei Bíróság (7.P.21.419/08/7.), a Baranya Megyei Bíróság (8.G.20.699/07/5.) az ítélet rendelkező részének közzétételére, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság pedig (8.G.20.007/08/6.) az érvénytelenség megállapításának nyilvánosságra hozatalára kötelezi az alperest. Ez utóbbi bíróságok gyakorlata azért nem helyeselhető, mert egyrészt nem felel meg annak a jogszabályi előírásnak, amely a közlemény tartalmának meghatározására a bíróságot kötelezi, másrészt pedig a tisztességtelenség indokai a közleményben nem találhatók. A Hajdú-Bihar Megyei Bíróság (5.P.20.376/2008/3.) azt a megoldást választotta, hogy az érvénytelenséget megállapító rendelkezésbe foglalta be a tisztességtelenség okát, és így kötelezte az alperest a rendelkező rész közzétételére. E megoldással szemben az a kifogás emelhető, hogy a rendelkező rész indokolásra tartozó elemeket tartalmaz anélkül, hogy az a jogszabály által előírt közleménybe lenne foglalva.

Az előzőekben azt igyekeztem bemutatni, hogy a bíróságok milyen gyakorlatot követnek a közérdekű keresettel a fogyasztói szerződés részévé váló általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítására indított perekben. Látható, hogy a 2006. évi III. törvénnyel módosított rendelkezések hatályba lépése óta eltelt viszonylag rövid időben több kérdésben nem lehet kialakult ítélkezési gyakorlatról beszélni. Némely kérdésben már adott iránymutatást a Legfelsőbb Bíróság, de vannak még olyan kérdések, amelyekben várakozással tekintünk a jogalkalmazást egységesítő döntése elé.

Dr. Németh László
ítélőtáblai bíró